

Kisázsiai képek

I.

Irta: *Berta István*

Annakidején kinevezést nyerve a Török Köztársasági Államerdészet szolgálatába, az Angorai Erdészeti Minisztériumba való beosztásomban *Sürü* bey erdészetügyi államtitkár úr szives felhívása kapcsán, alkalmam volt a kisázsiai erdőségek tanulmányozására kiküldött bizottságban *Sura* erdőmester, a francia kormány kiküldöttje, a kiváló francia erdészeti botanikus és *Nedzsati* bey, a török államerdészet egyik legagilisabb igazgatója társaságában, mint a bizottság egyik tagja, résztvennem.

Szerény szolgálatot vélek tenni a köznek azzal, ha egyfelől ezen bizottság tagjaként, másfelől pedig mint erdészember, a kereskedő szemüvegén át tett megfigyeléseimről a kisázsiai erdőügyi és faipari viszonyokról lapunk útján a következőkben némi tájékoztatást nyujtok.

A török birodalom geográfiai fekvésénél, s geológiai alakulatánál fogva, erdészetileg két főcsoportra oszlik.

Az ország belsejét képező, részben teljesen sík sósmezők, részben előhegyek, részben pedig középhegyekből álló, teljesen fátlan anatóliai hatalmas kiterjedésű területét mintegy félkör alakban körülövező Thrácia, Bithynia, Paphlagónia és Pontusi hegycsoportok, Drinápolytól kezdődőleg, át a Bosporuson, Adabazar, Benderegli, Kastamuni, Samsun, Sivas, Amasia, Schebbin-Karahissar, Erzingjan s Erzerumon át, a kaukázusi orosz határon fekvő Karsig húzódva, a Fekete-tengerrel többé-kevésbé parallel haladó láncolatának erdőségei képezik az északi főcsoportot, míg a Márványtenger déli bejáratánál, a Dardanelláknál kezdődőleg, a Khodawendikiar, a Tekke, a Ciliciai, az Anti és az Örmény Taurus, a Földközi-tengerrel párhuzamban, Brussa, Smyrna, Aidin, Adália, Adana, Malatia, Kharput és Baiazeten át, a Török-Orosz-Perzsa hármashatárt képező Ararát hegycsúcsig felhúzódó hegységek láncolatának erdőségei képezik a déli főcsoportot.

Az északi főcsoport

I. Thrácia

Az alig pár évtized leforgása alatt, a ráoktrojált négy egymást követő háborújával, a Törökbirodalom elvesztett balkáni területeiből megmaradt egyetlen európai tartományát képező, a Feketetenger és Földközi-tenger s az e kettőt összekötő Bosporus tengerszoros által határolt háromszög-alakú thráciai hegycsoport, részben előhegyek, részben pedig középhegyeket borító erdőterületein vágásra érett, zárt faállománnyal bíró erdőrészeket ma már nem igen találunk.

A közellevő tengerek, majd a Stambult Európával összekötő, Thrácián át haladó vasuti vonal, szállításra alkalmas voltát, az élelmes örmény és görög kereskedők már rég felismerve, az itt található erdők faanyagát a tőlük telhető módon, évszázadokon át folytatólagosan igyekeztek csengő aranyakra beváltani.

Hogy az egyes törökországi erdőterületek faállományai mennyire ezen termelők közprédája volt a multban, azt épp a thráciai erdők mai képe mutatja a legszemléltetőbben.

Az itten erdőnek deklarált területeknek alig 18—20 százalékát nevezhetjük szorosán vett erdőnek, melyek többé-kevésbé összefüggő zöld vagy barna foltok alakjában húzódnak meg az ijesztően nagykiterjedésű gránit és bazalt sziklahegyek vízmosásos s kögörgeteges, az ezrekre menő juh és kecskenyájak által lerágott erdei gyomfák csonkjaival, vagy millió szúrós tüskével felövezett, alig hozzáférhető bozótok tövistengerével borított, de a legnagyobb részben teljesen kopár fekete hegyek szakadékos vad bércei között.

A török Birodalam minden törvénye, egész a köztársaság életrehívásáig, a Korán előírásaiban merült ki. Minthogy annakidején a Próféta az erdők fenntartásáról és védelméről külön nem gondoskodott, s a Koránban nem intézkedett, a kalifátus konzervatív békójába vert, a közvagyon kezelésére hivatott, a letünt szultáni uralom volt vezető hivatalnokai az erdőt úgy tekintették, mint Allah olyan adományát, amelyet örök időken át csak kihasználni kell s emberileg annak felújításáról gondoskodni felesleges.

A kitermelés, amint a jelek mutatják, számlálás és tarvágás alakjában folyt az erdők minden részében.

De micsoda kitermelések voltak ezek!

Az egy és fél, sőt két méter magasságú tuskók s a döntés helyén szerte fekvő, visszamaradt törzsrészek, nagyon sokat beszélnek az itt lefolyt erdőpusztítás módjáról.

Az államerdészet pénztárába az óriási erdőkből aránylag igen csekély jövedelem folyt be, mert a termelő csak azért a faanyagért fizetett, amit tényleg el is vitt az erdőből. A le-döntött törzsből kivágta magának azt a szakaszt, amelyre szüksége volt, s ezt elszállítva, ez képezte a fizetés tárgyát, míg a fa többi része ott veszett az erdőn.

Természetes, hogy a kihasználásnak ez a módja mindig a legkönnyebben hozzáférhető, egymást sorra követő erdő-részekben folyt.

A letarolt erdőterületeken előtörő fű és sarjhajtások a letarolást követő években a juh és kecskenyájak legelőjéül szolgált, így az évek hosszú során az egyes erdőterületek értékesebb fanemek helyett, előbb gyomfákkal burjánzottak fel, lassanként azonban ezekre is rákerült a sor, mivel értékesebb fanem többé a közelben található nem volt, az egyes vidékek lakossága azzal elégitette ki faszükségletét, amit éppen talált.

A hosszantartó nyári aszályos időjárásokban, a száz-ezrekre menő juh- és kecskenyájak nyomán, a növényi élet csaknem egészen elpusztul.

A természet örök törvénye hatalmas alkotó erejével itt is igyekszik a pusztulást megakadályozni. Az őszi és téli eső-zések által új életet lehel a növényvilág itt élő koldusainak agyonkínzott, ájult szervezetébe. A tavasz langyos melege, a lerágott csonkok apró gallyait, zsenge zöld levelekkel díszíti fel, azonban az alig pár centimétert nőhető gallyacskák továbbfejlődésének, az éhes nyájak mohó étvágya, már évszázadok óta évről-évre útját szegi.

Az évről-évre történő lerágatás folytán, lassan a gyomfák csonkjai is eltűnnek s az ezeket követő tövisbozótok tengere lesz úrrá százezer hektárok fölött. Ezen tövistengerek szürkészöld hullámaiból csak itt-ott emelkedik ki egy-egy olajfa magányosan álló sötétzöld lombozata.

Az egyes erdőrészek északi oldalain itt még megtaláljuk a *Fagus Sylvaticat* erősen vegyülve a *Carpinus Betulussal*, míg a déli lejtőkön a *Quercus incana* nagyobb foltokban váltakozva a *Pinus Austriaca* és a *Pinus Sylvestrissel* képezik a fő fanemeket.

Ezen fanemek kísérőiként találjuk az *Acer campestrist*, az *Ulmus suberosát*, a *Tilia parvifóliát*, a *Betula albát*, a *Populus nigrát*, a *Salix*-félék több faját, a *Pyrus*, *Prunus*, *Sambucus*, *Coryllus* s egész sereg egyéb cserjét, amelyek Közép-Európa erdősegeinek is aljnövényzetét képezik.

Ugy a bükk, mint a gyertyán, a Kárpátokban található hasonló faj faanyagának messze mögötte áll, nagyon kevés kivétellel, csak tűzifa termelésére alkalmasak.

A tölgy úgy külső növekvés, mint belső fejlődés tekintében az egész thráciai területen szintén több kifogásolni valót hagy maga után.

A legtöbb törzs szabadállásban fejlődven, már 4–6 méter magasságban elágazva, erős koronát fejleszt, míg az előbb zártállásban fejlődött hosszabb törzsszel bíró egyedek, a körülötte álló törzsek kivágása által a törzsön a kéreg alatt felébresztett alvórügyekből raknak fel gyakran örvalakban a törzs értékét nagymérvben lerontó ágakat.

A fa sejtszövege középvastag, ruganyos szálakból áll, megmunkálásra kissé kemény. A szíjács (splint) 50 cm. átmérőjű törzsnél 6 cm. széles. Az évgyűrűkből egy cm.-re kettő esik. Ritka szöveténél fogva finomabb, kényesebb műszaki célokat szolgáló szelvényárukra kevésbé alkalmas, inkább egyszerűbb, erősebbméretű építőanyagra s vasuti talpfára volna jól használható.

A fenyők fái részben faji jellegüknél fogva, részben a túl nagy mérvben felvett gyanta és egyéb ásványi anyagtartalmuknál fogva főként épületi faanyagra alkalmasak. Asztalosárú anyagra csak az erdei fenyő (*Pinus Sylvestris*) válogatott törzsei kis százalékban használhatók.

A kitermelésre az egyes vidékeken a háború után a török-görög cseretelepítéssel visszatelepített, előbb görög területen élt török állampolgársággal bíró lakosság közül megfelelő számú termelőmunkás kapható.

A kiszállítás úgy fuvarerővel, mint helybeli fuvarosokkal, vagy saját regieben eszközölhető.

Thrácia területén több jókarban tartott műút vezet át, így a kiszállítás ezeken történhetik.

Sajnos, azonban az ilyen útvonalakig való leközelítés kivétel nélkül minden erdőrésznél, részben a hiányzó erdei utak, részben pedig a nagy távolság folytán, igen nagy összegre rúg.

Nemcsak Drinápoly és Stambul, hanem a szomszédos erdőkben szintén szegény Görögország is; igen jó piac az itt ki-termelt, sajnos igen nagy áldozatokat igénylő szállítással lehozott faanyag számára.

II. Bithynia.

A Bosporus-tengerszoroson át, Skutarinál Ázsia földjére lépünk. A tengerszorosostól keleti irányban haladva, a Fekete- és a Márványtenger között részben sík és enyhén dombos, előhegység, részben pedig közép- és magashegységből álló, a Feketetengerbe ömlő Boli-folyóig húzódó kb. 400 km. hosszú és kb. 300 km. széles terület képezi a bithyniai tartományt.

Skutaritól—Izmidig kb. 100 km. hosszban, síkságokkal, elő- és középhegységekkel váltakozva, részben mezőgazdasági, részben pedig teljesen kopár területeken a növényvilágot az egyes patakok mentén található *Salix caprea* (kecske-fűz) *Salix folia amygdala* s az egész vidéken elszórtan álló girbe-görbe törzsű olajfák és néhány *Populus pyramidalis* (jegenyenyár) képviselik.

Az itteni igen nagymérvű elkopárosodás részben még a le-tűnt bizánci és egyéb uralmakat terheli, részben pedig már a törökuralom idejéből datálódik.

A hosszantartó kopár, sziklás, kögöregetes sárga-vörö-színű hegyek szemlélésének sívár képe nyomasztólag üli meg az erdőt szerető ember lelkületét. A szem elfárad, — ameddig a láthatár terjed — a körös-körül egyforma szomorú kép né-zésében.

Jólesőleg hat, amikor végre Izmidhez közeledve, a sárga-vörösszín helyett az erdők barna és zöld foltjait látjuk elő-tűnni.

Itt már lépésről lépésre változik a kép. Az erdő mind többet és többet takar el a kopár, sivár területekből, míg lassanként a kopár foltok teljesen eltűnnek s teljesen összefüggő egészet képezve, ameddig ellátunk, körülöttünk mindenfelé erdők terülnek el.

Az Iznik és a Sabandjai tavak, valamint a Sakaria, a Boli folyók s ezek mellékvizeit képező vadpatakok magassás és nádas, süppedékes ingoványaival váltakozva, a *Quercus pedunculata* és a *Fraxinus exelsior* egyes foltokban egymással elegyesen, de külön-külön elegyetlenül is, nagyobb kiterjedésben is több száz és ezer hektárt kitevő foltokban, nagyértékű erdőket képez.

A vadvizek által képezett, valósággal kocsonyaszerű ingovány és feneketlen iszaphordalék, az egyes erdőfoltok körül itt oly erős védsáncokat formál, hogy ezeken át a kiszállítás szekérrel valósággal lehetetlenné válik.

Minthogy pedig nagyobb összeg investálásával felállítható s műszaki hozzáértést igénylő modernebb szállítási berendezkedésre töke eddig itt úgyszólván alig vállalkozott, így ezen értékes állományú erdőségek, a vad természet őrző karjai között, a fejszétől egyelőre továbbra is védetten fennállanak.

Az itteni tölgy faanyaga úgy külső növekvésre, mint belső sejtszövet tekintetében, úgy az ipar, mint a kereskedelem minden kívánalmait kielégíti.

A 150—180 cm. átmérőjű, s 15—20 méter hosszú, ág nélküli tiszta törzsek itt nem tartoznak a ritkaságok közé.

Az erdők sűrűsége 0.6—0.7, záródása 0.7—0.8-ra vehető.

A szijács (splint) egyméteres átmérőjű törzsnél 5—6 cm. széles.

A geszt színe a világos okker és a kénsárga színek élénk vegyülete. Fehér vagy sötétbarna szín ritkábban, inkább az emelkedettebb fekvésű helyeken, vagy az előhegységek enyhe lejtőjéig felhúzódo erdőrészek egyes törzsei között fordul elő.

A bélsugarak sűrűek, finom hártvaszerűek. A szövetszálak selyemfonálhoz hasonló vékonyak, s tömören állók, az évgűrűkből egy cm.-re 7—8 esik.

A fa megmunkálása puha, úgy a finomabb műszaki célok, kényesebb természetű asztalosárú, fornér, stb. anyagra, mint mindennemű építkezéshez, kiváló anyaggal bír.

A kőris külső növekvésben a tölgyvel csaknem teljesen megegyezik, sőt az egyes törzsek méreteikben a tölgyet még felül is múlják. Belső fejlődésben azonban ettől már faji jellegénél fogva is eltér. A bélsugarak ennél is finomak, azonban szélesebb fokok alatt futnak szét pókszálaik. A szövet-szálak a tölgyénél vastagabbak, s ruganyosabbak. Egy cm.-re 4—5 évgyűrű s egyes helyeken csak 3 esik.

A fa sejtjének színe rendkívül ényhe rózsaszínbe játszó, sárgásfehér.

Úgy furnér, mint minden más műasztalosanyag, mint a kocsigyárok, vagongyárok, skí, talpfák, szerszámnyelek és építkezési anyagok előállítására kiválóan alkalmas.

A hegyek lejtőin felfelé haladva, a kőrist az előhegységek felső határáig, a kocsános tölgy, innen kezdve pedig a középhegység felső régiójáig, a vizek mentén a *Quercus robur* (kocsántalan tölgy) társaságában mindenütt megtaláljuk.

A középhegységek uralkodó faneme itt a kocsántalan tölgy, amely méreteiben büszke rokonának, a kocsános tölgynek, ezen a vidéken is mögötte marad, mely a Kandra, Izmid, Bai-bazar, Boli és Benderegli által körülvelt hatalmas kiterjedésű, csaknem teljesen lakatlan területen több millió köbmétert kitevő összefüggő erdőségeket alkot. Eddig egyetlen nagyobb és néhány kisebb egygatteres fűrészüzem állíttatott fel Ada-bazár körül ezen óriási fatömegű erdőkben, a köztársaság életrehívása óta.

A kocsántalan tölgy fája itt kissé kemény, a sejtszövet színe kissé sárgásba hajló világosbarna. A szálak középvas-tagok, az évgyűrűkből egy centiméterre 3 esik. Főként építkezési és vasuti anyag előállítására alkalmas. Válogatva a szín és sejtszövet tömörsége szerint, a fatömeg kisebb-százalékban egyszerűbb asztalosárú anyagra is használható volna.

A tölgy itt a különböző, kevesebb értékkel bíró lombfák, alantabb a szil, hárs, juhar, gesztenye, nyár, éger, fűz s feljebb a nyír, nyár, gyertyán és bükk társaságában egész

1000—1100 méter tengerszínfeletti magasságig felhúzódik, ahol aztán átveszik az uralkodó fanem szerepét a fenyők.

A hegyek alsóbb lejtőin és fennsíkjaín, a tölgyek szomszédságában gyakran ezzel elegyesen találjuk itt, a Közép-európa erdeiben is otthonos (*Pinus Sylvestrist* és a *Pinus Austriacát*), a dunai államok erdeiben ismeretlen *Pinus Albát* s a francia Alpokból oly jól ismert *Abies Normannianát*.

Az erdei fenyő fája úgy külső növekvésre, mint belső fejlődésre hátrább áll az alsóausztriai és Steier erdőségek ugyanezen faneménél. Növése azokénál valamivel silányabb. Belső sejtszövege kissé durvább, asztalosáruanyagra kevésbé, főleg építkezési anyag előállítására alkalmas.

A feketefenyő fája itt különösen igen sok ásványi anyagot véve fel, így rendkívül nagyfokú gyantatartalommal bír. Asztalosáruanyagra egyáltalában nem, csakis épületanyagra alkalmas.

A *Pinus Alba* növekvésében kiváló, fája a Kárpátok *Abies pectinatájára* emlékeztet. Színe teljesen fehér, azonban nem olyan ágesomós, mint az. A törzs kevés kivétellel teljesen ágztiszta, így belőle keresett fűrészanyag nyerhető, amely úgy asztalos-, mint építőanyagra kiválóan alkalmas. Fája puha, s szálai vékonyabbak a jegenyefenyőénél.

Megbecsülhetetlen tulajdonsága az, hogy még a legfelsőbb hegyek növényi életre alkalmas régiójában is, ahol már csak alig egy-két fanem bírja az időjárás viszontagságait s a zord hideget, a *Pinus Alba* még ezen helyeken is 2400—2600 méter tengerszín feletti magasságban is, erdőket képez.

Az *Abies Normanniana* növekvésében alig marad mögötte a fehérfenyőnek. Ennek törzse már valamivel ágesomósabb, s fája sárgászörösbe hajló fehérszínű. Itt meglehetősen sok gyantát vesz fel. A fehérfenyőnél valamivel hasadékonyabb és kissé durvább szövetű. Az Ai-Dagh, a Kőr-Oglu-Dagh, az Abad-Dagh, havas hegycúcsain, a fehérfenyőt 2000 méter magasságig követi s ezzel nagyobb foltkban váltakozik.

A bithynhegységi erdőségek faállományának 70%-át

a fenyők képezik, amelyből 20% az erdei- és fekete-, 20%, az *Abies Normanniana* és 30% a fehérfenyőre esik.

A Sakaria és a Boli folyók közötti csaknem tisztán magas hegységeket borító erdővidéken körülbelül 200 km. hosszban és ugyanily szélességben rendesebb közlekedési út nincs! A Feketetengerbe ömlő Sakaria és Boli folyók vízi ereje szolgáltat csupán szállításra alkalmas energiát.

Ezen erdőségek bármely részén egy termelési üzem felállítása csakis nagyobb tőkebefektetéssel történhetnék.

A Boli folyón jobbfelől eső részek mintegy a bithyniai hegység folytatólagos láncolata, már új tartományt képez.

III. *Paphlagonia*.

A Boli folyótól a Feketetengerrel parallel haladva, keleti irányban a Kizil folyó nagy gyűjtőmedencéjeként a Jeschil folyóig terjedő, a Bartin, Safranbolu, Angora, Süngürlü. Amasia és Samsun városok között elterülő, mintegy 500 km. hosszú és 300 km. széles terület képezi Paphlagonia erdős vidékét.

A kisebb-nagyobb sík és dombos területeket itt a földművelés már rég meghódította, így az erdők viasszaszorítottak a közép- és magashegységek közé.

A Kizil, az Ula és a Gök folyók mentén, még megtaláljuk a *Quercus pedunculatát* és a *Fraxinus exelsiort*, azonban nagyobb fatömeggel bíró összefüggő erdőket itt már nem képeznek.

A lomblevelű fák közül az uralkodó szerepét itt is a *Quercus robur* tartja fenn, a magasabb fennsíkon azonban már erősen küzd a bükk és a gyertyánnal, ezek elnyomása ellen. Az ezen három főfánemen kívül meglehetősen nagy százalékban találjuk a juharok közül az *Acer campestrist*, az *Acer pseudoplatanust* és az *Acer montanát*. A *Tilia grandifoliát*, az *Ulmus*, az *Alnus*, a *Castanea vesca*, a *Populus* és vadgyümölcsfajok egész sereg képviselőjét.

Safranbolu Kastamuni és Inebolu körül találjuk az északi fősoport legjobb növéssű erdőségeit.

Noha ezen vidék is szegény utakban, azonban némileg

könnyebben megközelíthetők az egyes erdőrészek, mint a legtöbb egyéb területek erdőségeinél.

Az itteni tölgy anyaga jobb a bithyniai tölgy anyagánál, az egyes törzsek fejlődés s külső növekvés tekintetében elsőrendű fejlődést mutatnak s sejtszövetük is tömörebb, mint a szomszédos terület tölgy anyagáé.

Az erdők faállományának meglehetősen nagy százalékát teszi ki a bükk és a gyertyán, mely a Kárpátok hasonló faanyagának nem áll mögötte.

Az egész tartomány főfajáját a fenyők képezik.

Az erdei- és a feketefenyőt itt is mindenütt megtaláljuk az egyes hegycsoportok melegebb fekvésű lejtőin, míg a felsőbb régiókban a bükkal váltakozva, a fehérfenyőt találjuk túlsúlyban.

A fenyők faanyaga a bithyniai fenyők anyagától nem igen különbözik.

A terület itt is igen ritkán lakott, a városok és falvak igen nagy távolságra esnek egymástól, így a kitermelés a termelőmunkások hiánya miatt nehezebben eszközölhető.

A kiszállítás a vidék enyhébb lejtésű fekvésénél fogva, valamivel könnyebben eszközölhető, mint a szomszédos bithyniai területekről.

Az itteni erdők megközelítésére a most épülő Sivas sam-suni új vasútvonal pár hónapon belül befejezést nyerve, alkalmas eszközül fog szolgálni.

Az egész Paphlagóniai erdőségek kihasználására nagyobb fűrészüzem az egész területen sehol nincs. Néhány egykeretes gatter dolgozik csupán az egész tartományban.

Ezen erdők kihasználására iparvasút minden különösebb nehézség nélkül építhető volna, amely akár a Kizil folyó medréhez, akár közvetlenül a Feketetenger partjáig, akár pedig a most épülő vasúti vonal valamely pontjáig vezethető volna.

IV. Pontus.

A Jeschil folyótól a Feketetenger partján keleti irányba, fel egész Karsig, illetőleg az Orosz határig húzódik a pontusi tartomány, főként közép- és magashegységekből képezett

láncolatát, borító, körülbelül 500 km. hosszú és 300 km. széles területen fekvő erdővidéke.

Az egész tartomány geológiai alakulásánál fogva az úgynevezett nemesebb fák növelésére csaknem teljes egészében alkalmatlan. A Feketenger partjánál a legtöbb helyen a hegyek, alig némi átmenet nélkül, már 30—40 km. távolságban 2000—2500 méter magasságig emelkednek, így az értékesebb fánemek közül nagyobb fatömeggel bíró erdőségeket épp az éghajlat hideg voltánál fogva hiába keresünk.

A kocsános tölgy és a köris itt csak elszórtan kerül elő, a lombfák közül az uralkodó szerepet itt már a bükk tölti be.

A kocsántalan tölgy az egyes déli fekvésű oldalakon még összefüggő erdőket képez, azonban sok helyen erős arányban vegyülve találjuk más fánemekkel. A gyertyánnak itt a lombfák rubrikájában meglehetősen nagy százalék jut.

Úgy a bükk, mint a gyertyán, növekvésre nézve minden bírálatot kiáll. Semmivel nem áll hátrább a Kárpátok ilyen fánemeinél. A tölgy növekvésében elsörendű fája azonban a bithyniai erdők tölgyfájánál jóval barnábbszínű s annál durvább sejtszövetű. Megmunkálásra valamivel keményebb s szálai valamivel vastagabbak.

Tekintve azonban a hatalmas kiterjedést, a fa minősége az egyes hegycsoportok szerint néhol egymástól kissé eltér s aszerint, amint a talajból több vagy kevesebbet vesznek fel egy és ugyanazon ásványi anyagból, a sejtszövet keménysége egy-egy árnyalattal hátrányosan vagy előnyösen változik.

A főfánem itt is a fenyő. Az alsóbb hegyoldalakon és enyhébb fennsíkokon még megtaláljuk a feketefenyőt, azonban minél közelebb jutunk az orosz határhoz, annál kevesebb és kevesebb arányban tűnik ezen az egész törökországi erdőkben annyira elterjedt fánem elő, míg Trapezunt körül teljesen eltűnve, az erdei fenyő pótolja bőségesen.

A magasabb régiók itt is a fehérfenyő birodalmai, amely hatalmas területű, nagyértékű erdőket képez itt, úgy a meredek hegyoldalakon, mint a havas fennsíkon.

A fehérfenyő növekvésére alig különbözik valamit a

szomszédos paphlagoniai fenyő növekvésétől, fája azonban valamivel tömörebbnek mutatkozik.

A pontusi tartományban mindössze egy vasuti vonal áll üzemben, sajnos ezidőszerint ez is nem nyugat, hanem kelet felé csatlakozik, Karson és Alexandropolon át a tiflisi vonalhoz, így egyelőre nagyobb jelentőséggel a szállítás tekintetében nem bír. Most épül a Mamakhatoun és Sivas közötti új vasuti vonalszakasz, amely Erzerumot, Erzingjan és Sivason át Angorával fogja összekötni. Mihelyest ez üzembe lép, egy csapással megnyílik az út ezen hatalmas erdős vidék kihasználásához.

A pontusi tartomány lakossága között igen nagy számban cserkesz, kurd és oroszok is élnek, akik között erdei munkás nagy számban volna található, így a kitermelés helybeli munkásokkal volna eszközölhető.

Amíg úgy Bithynia, mint Paphlagoniában az erdők a Feketetenger partjától átlag 20—25 km. távolságban kezdődnek, addig a pontusi partokon már közvetlenül, vagy csak alig pár kilométerre a tenger szélénél érintetlen erdőket találunk.

A magas hegyláncok hosszú vonalából a Feketetengerbe számtalan kisebb-nagyobb patak fut le, amelyek legtöbbje iparvasút építésére alkalmas mederrel bír.

Az itteni nép igen szegény, igavonóállattal alig bír, így a közelités és leszállításnál helybeli fuvarosokat kalkulációba venni nem lehet, csakis saját régiében volna egy kitermelési és szállítási üzem lebonyolítható.

(Folytatás következik)